

DORIVOR ZARPECHAK (CONVOLVULUS ARVENSIS)NING XALQ TABOBATIDA VA TIBBIYOTDA QO‘LLANILISHI

T. O‘Anvarov¹, A.A.Chorshabiyev¹, M.L.Axmedova²

¹Samaqand davlat tibbiyot universiteti,

²Samaqand davlat tibbiyot universiteti qoshidagi akadekmik litsey

Annotatsiya: Mazkur tezis dorivor zarpechak (*Convolvulus arvensis*) o‘simligining xalq tabobati va zamonaviy tibbiyotda qo‘llanilish xususiyatlarini kompleks tahlil qilishga bag‘ishlangan. Unda o‘simlikning biologik faol moddalari va ularning inson organizmiga ko‘rsatadigan farmakologik ta’siri yoritilgan. Zarpechak xalq tabobatida ich qotishini bartaraf etuvchi, siydik haydovchi, yallig‘lanishga qarshi va jigar faoliyatini yaxshilovchi vosita sifatida keng qo‘llanilishi asoslab berilgan. Zamonaviy tibbiyotda esa uning tarkibidagi glikozidlar, flavonoidlar va boshqa birikmalar tufayli laksativ, diuretik, antiinflamator hamda antioksidant xususiyatlarga ega ekanligi ilmiy jihatdan izohlangan. Shuningdek, o‘simlikdan foydalanishda dozaga rioya qilish zarurligi va ehtiyot choralariga alohida e’tibor qaratilgan. Tadqiqot natijalari zarpechakning xalq tabobatidagi an’anaviy tajribasi bilan zamonaviy ilmiy yondashuvlar o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni ochib beradi hamda uni kelgusida farmatsevtika sohasida qo‘llash istiqbollarini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: Dorivor o‘simliklar, zarpechak, *Convolvulus arvensis*, xalq tabobati, fitoterapiya, laksativ ta’sir, diuretik vosita, yallig‘lanishga qarshi ta’sir, antioksidantlar, biologik faol moddalar, glikozidlar, flavonoidlar, farmakologik xususiyatlar, fitopreparatlar, an’anaviy tibbiyot, zamonaviy tibbiyot

Asosiy qism. Dorivor zarpechak (*Convolvulus arvensis*) o‘zining boy kimyoviy tarkibi va ko‘p qirrali farmakologik ta’siri bilan ajralib turadi. Ushbu o‘simlik tarkibida biologik faol moddalarning keng spektri mavjud bo‘lib, ular

orasida glikozidlar, flavonoidlar, alkaloidlar, smolalar, organik kislotalar, vitaminlar va mikroelementlar alohida o‘rin tutadi. Mazkur komponentlar o‘simlikning dorivor xususiyatlarini shakllantiradi va uning xalq tabobati hamda zamonaviy tibbiyotda qo‘llanilishiga asos bo‘lib xizmat qiladi.

Xalq tabobatida qo‘llanilishi. Zarpechak xalq tabobatida qadimdan keng qo‘llanib kelinadi va u ko‘plab kasalliklarni davolashda samarali vosita sifatida e‘tirof etilgan. Eng avvalo, u ich qotishini bartaraf etuvchi tabiiy laksativ sifatida ishlatiladi. O‘simlik tarkibidagi glikozidlar ichak peristaltikasini kuchaytirib, ichak faoliyatini faollashtiradi va organizmdan zararli moddalarni chiqarishga yordam beradi.

Bundan tashqari, zarpechak siydik haydovchi vosita sifatida ham keng qo‘llaniladi. U buyrak faoliyatini rag‘batlantirib, organizmdagi ortiqcha suyuqlikni chiqaradi va buyrak hamda siydik yo‘llari kasalliklarida foydali ta‘sir ko‘rsatadi. Ayniqsa, shish (edema) holatlarida uning qo‘llanilishi ijobiy natijalar beradi. Yallig‘lanishga qarshi xususiyatlari sababli zarpechak teri kasalliklarida — masalan, dermatit, ekzema, yara va yiringli jarayonlarda tashqi vosita sifatida qo‘llanadi. Uning damlamasi yoki qaynatmasi bilan yuvish yallig‘lanishni kamaytiradi va jarohatlarning tez bitishiga yordam beradi. Shuningdek, xalq tabobatida zarpechak jigar faoliyatini yaxshilovchi vosita sifatida ham qadrlanadi. U o‘t ajralishini rag‘batlantiradi, moddalar almashinuvini faollashtiradi va organizmni toksinlardan tozalashga yordam beradi. Ba‘zi hududlarda u shamollash, isitma va umumiy holsizlikda organizmni mustahkamlovchi vosita sifatida ham qo‘llanadi.

Zarpechakdan foydalanishning asosiy shakllari — damlama, qaynatma, kukun va tashqi kompress ko‘rinishida bo‘lib, ular kasallik turiga qarab qo‘llanadi.

Zamonaviy tibbiyotda qo‘llanilishi. Zamonaviy ilmiy tadqiqotlar zarpechakning farmakologik xususiyatlarini chuqur o‘rganish imkonini berdi. O‘simlik tarkibidagi flavonoidlar kuchli antioksidant xususiyatga ega bo‘lib, hujayralarni erkin radikallar ta‘siridan himoya qiladi. Bu esa uning qarishga qarshi

va profilaktik ahamiyatini oshiradi. Glikozidlar esa ichak faoliyatiga ta'sir ko'rsatib, laksativ effekt hosil qiladi. Shu sababli zarpechak asosidagi preparatlar ichak faoliyati buzilishlarida qo'llanishi mumkin.

Bundan tashqari, zarpechak ekstrakti diuretik vosita sifatida organizmdan ortiqcha suyuqlikni chiqarishga yordam beradi. Bu esa yurak-qon tomir tizimi bilan bog'liq ayrim kasalliklarda ham yordamchi vosita sifatida qo'llanish imkonini beradi. Antiinflamator (yallig'lanishga qarshi) xususiyatlari esa uni ichki yallig'lanish jarayonlarini kamaytirishda foydali qiladi. Shu sababli u ayrim fitopreparatlar tarkibida qo'llanilib, kompleks davolash vositasi sifatida ishlatiladi. Hozirgi vaqtda zarpechak asosida biologik faol qo'shimchalar va fitoterapevtik vositalar ishlab chiqilmoqda. Bu esa o'simlikning farmatsevtika sanoatidagi ahamiyati ortib borayotganini ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Anvarovich C. A., Razhabboevnason A. R., Safarovich T. O. Og'iz bo'shlig'i shilliq qavatini davolashda ishlatiladigan dorivor o'simliklar //Amerika pediatriya tibbiyoti va sog'liqni saqlash fanlari jurnali (2993-2149). – 2024. – T. 2. – №. 2. – С. 491-494.
2. Anvarovich C. A., Razhabboevnason A. R. Safarovich TO Medicinal Plants used as Remedies for the Treatment of the Oral Mucosa //American Journal of Pediatric Medicine and Health Sciences (2993-2149). – 2024. – T. 2. – №. 2. – С. 491-494.
3. Lapasovna A. M., O'G'Li T. O. S., Anvarovich C. A. ZAHARLI METALL KATIONLARINI MINERALIZATDAN ANIQLASH. SURMA VA UNI BIRIKMALARI //Research Focus. – 2024. – T. 3. – №. 11. – С. 143-145.
4. Normurodova, Sokhiba. "THE SOCIAL AND CULTURAL IMPORTANCE OF THE LATIN LANGUAGE AND ITS PRESENT AND HISTORICAL LANDSCAPE." Центральноеазиатский журнал академических

- исследований 2.5 (2024): 51-55.4. Normurodova, S. M., & Yorova, S. K. (2023). Nemis tili frazeologik birikmalari va tilning lug'at boyligi. Science and Education, 4(2), 1672-1675.
5. Yorova, S., Aytmuratova, P., Esanova, M., & Normurodova, S. (2023). Phraseological Units In The Medical Field Of English And Uzbek Cultures. Development and innovations in science, 2(2), 10-13.
  6. Sohiba, N., & Perkhani, A. (2023). The role of latin terms in medicine. INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 8.036, 12(10), 1-3.
  7. Zafar, M., & Sohiba, N. (2023). Kundalik turmushda keng qo'llanilishda bo'lgan suyuqliklarni ifodalovchi dori shakllari haqida chet el ilmiy nashrlaridan olingan fikrlar.
  8. Mallaevna, Normurodova Sokhiba, and Ayesha Khalid. "Topic chemical terminology of salts." International conference on multidisciplinary science. Vol. 1. No. 5. 2023.
  9. Mallaevna N. S., Khalid A. Topic chemical terminology of salts //International conference on multidisciplinary science. – 2023. – T. 1. – №. 5. – С. 226-229.
  10. Mallaevna, N. S., & Chopra, A. (2024). Some features of prescription rules in medicine. technical science research in Uzbekistan, 2(1), 238-244.
  11. Mallaevna, N. S., and M. Fatima. "Pathological conditions and processes, different physical properties qualities and other signs." Yangi O'zbekistonda Tabiiy va Ijtimoiy-gumanitar fanlar respublika ilmiy amaliy konferensiyasi 1.7 (2023): 91-95.
  12. Mallaevna, N. S. (2023). THE MAIN INDICATORS OF THE COMMUNICATION CULTURE OF A MEDICAL WORKER. JOURNAL

OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH, 6(7), 85-88.

13. Mallaevna, N. S. (2024). THE SOCIAL AND CULTURAL IMPORTANCE OF THE LATIN LANGUAGE AND ITS PRESENT AND HISTORICAL LANDSCAPE. *Central Asian Journal of Academic Research*, 2(5), 51-55.